

Ágætu sjóðfélagar!

Við skulum bara byrja á aðalatriðinu. Hvernig gengur okkur að ávaxta fé sjóðfélaga?

Árið í fyrra var vissulega ekki gjöfult fyrir þá sem sinna ávöxtun fjármuna, ólíkt fyrra ári þegar raunávöxtun sjóðsins var 5.7%. Við látum þetta hins vegar ekki slá okkur út af laginu. Það verða alltaf sveiflur milli ára. 2016 var slakt ár, 2017 var virkilega gott ár og svo árið í fyrra, árið 2018, slakt. Þetta er staðreynd, en það kann ekki góðri lukku að stýra að mæla árangur lífeyrissjóðs byggt á einu ári. Aðalatriðið er auðvitað góð ávöxtun til langs tíma. Á þeim þremur árum sem ég hef setið í stjórn Lífeyrissjóðs verzlunarmanna, og sem stjórnarformaður sjóðsins, hef ég lært að í þessum bransa þarf að horfa yfir langt tímabil og ná árangri sem mældur er í árum og áratugum en ekki dögum. Við fögnum auðvitað þegar vel gengur. Í slæmu ári reynum við að draga lærdóma en við erum áfram bjartsýn á framtíðarávöxtun sjóðsins, því við vitum að til lengri tíma litið ætti þróunin að vera jákvæð.

Á síðasta ári voru hlutabréfamarkaðir í ólgusjó í takt við efnahagshorfur í heiminum þar sem óvissa var meiri en áður. Til lengri tíma litið verður þeirri óvissu aflétt og þá má búast við að markaðir taki við sér. Að hluta til hefur það raungerst það sem af er ári. Missum ekki sjónar af því að fjármunir í vörslu sjóðsins eru ávaxtaðir til nokkurra áratuga. Það var á brattann að sækja hjá einu stærsta félagi sjóðsins, Icelandair, á árinu en þar þarf maður einmitt að minna sig á að horfa yfir langt tímabil hvað ávöxtun varðar og missa sig ekki yfir hreyfingum frá degi til dags. Ávöxtun sjóðsins af fjárfestingum í Icelandair er enn mjög góð, árleg meðalraunávöxtun fjárfestingarinnar í Icelandair, frá upphafi þar til í febrúar síðastliðnum er 15%. Það er mjög góð ávöxtun. Betri en af flestum öðrum fjárfestingum sjóðsins. Lífeyrissjóðurinn hefur í auknum mæli fjárfest erlendis. Til lengri tíma litið er slíkt skynsamlegt til áhættudreifingar og ávöxtunar. Ísland er lítið land og fjárfestingarkostir af skornum skammti. Heimurinn er hins vegar stór og fjárfestingarkostir fjölmargir og því vekur það undrun þegar þau sjónarmið heyrast að lífeyrissjóðir séu uppkroppa með fjárfestingarkosti. Það þættu tíðindi úti í hinum stóra heimi! Langtímaávöxtun á erlendum mörkuðum hefur verið góð og nægir að líta til norska olíusjóðsins í þeim efnum. Þá má minnast þess að lífeyri er ætlað að veita sjóðfélögum lífsviðurværi á efri árum. Stór hluti neyslu eru innfluttar vörur og þjónusta og því er eðlilegt að fjárfestingar lífeyrissjóða endurspegli það mynstur.

Erlendis hafa innviðafjárfestingar færst í vöxt og sjóðir verið stofnaðir gagngert um slíka fjárfestingar. Á vettvangi evrópskra lífeyrissjóða er fátt meira rætt um þessar mundir. Þau miklu tíðindi urðu í gær að eitt stærsta fyrirtæki heims á sviði innviðafjárfestinga, hið ástralska Macquarie, keypti meirihluta í HS Orku. Sú fjárfesting markar tímamót hér á landi.

Þó brún þörf sé á innviðauppbýggingu hér á landi hefur hið opinbera fjármagnað slíkar framkvæmdir sjálf, meðal annars með útgáfu skuldabréfa. Lífeyrissjóðir landsins hafa þannig óbeint fjármagnað uppbyggingu innviða landsins með kaupum á ríkisskuldabréfum sem fjármagna meðal annars vegi landsins, með kaupum á íbúðabréfum sem fjármagna íbúðarhúsnæði landsmanna og skuldabréfum sveitarfélaga sem fjármagna fasteignir þeirra og aðra innviði.

Alþingi samþykkti nýverið samgönguáætlun þar sem gert er ráð fyrir umtalsverðri uppbyggingu samgönguinnsviða umfram það sem áður var ráðgert. Framkvæmdir upp á allt að 60 milljarða króna á næstu árum sem á eftir að fjármagna og þá þarf að taka afstöðu til þess hvort lífeyrissjóðir landsins taki þátt í því verkefni. Önnur verkefni gætu sannarlega komið til greina eins og fjárfesting í flugvöllum, höfnum, orkuframleiðslu og orkuflutningum auk fasteigna hins opinbera. Þetta þarf að skoða gaumgæfilega og með opnum hug á næstu misserum. Hver gæti ávinningur lífeyrissjóðanna verið, ávinningur samfélagsins og hver er áhættan af slíkum fjárfestingum? Þessum spurningum og fleiri til þarf að leita svara við. Sem fyrr segir hefur sjóðurinn því lengi komið að fjármögnun innviða samfélagsins en

eigi hann að taka þátt í beinum fjárfestingum í slíkum fjárfestingum þarf að vanda vel til þeirra ákvörðunar. Á einhverjum tímapunkti munum við þurfa að svara því hvort við Íslendingar ætlum að láta erlenda fjárfesta og hið opinbera ein um innviðafjárfestingar eða hvort aðrir munu taka þátt í því og þá hugsanlega lífeyrissjóðir?

Góðir sjóðfélagar.

Við minnumst þess nú að fimmtíu ár eru liðin frá stofnun íslenska lífeyrissjóðakerfisins. Lífeyrissjóður verzlunarmanna er þó töluvert eldri en hann var stofnaður fyrir 63 árum eða 13 árum fyrir tíma skylduaðildar.

Fyrirverandi formaður Lífeyrissjóðs verzlunarmanna til áratuga og einn stofnfélaga hans, Guðmundur H. Garðarsson, rifjaði upp stofnun íslenska lífeyriskerfisins í ævisögu sinni sem kom út fyrir tæpum tveimur árum. Þar segir svo, á bls. 125: „Bjarni Benediktsson forsætisráðherra beitti sér fyrir því við lausn kjaradeilna vorið 1969 að samið yrði við verkalyðshreyfinguna um stofnun lífeyrissjóða og skylduaðild að þeim. Hann sá að með þessu móti yrði ekki einasta unnt að tryggja öllum borgurum lífeyri eftir starfslok heldur yrði einnig unnið að dreifingu valdsins og þar með styrkari stoðum rennt undir lýðræðislega stjórnarhætti.“ Ég býst við að ef við þyrftum að upplifa nú sambærilegt ástand og óvissu í efnahagsmálum og Íslendingar þjuggu við á þessum fyrstu árum og áratugum lífeyriskerfisins, þá myndum við kalla það efnahagslegar hamfarir. Duttlungar fíksins í sjónum, en það var aðallega veidd síld og þorskur, höfðu gríðarleg áhrif enda öðrum tekjustofnum samfélagsins vart til að dreifa á þessum tíma. Sveiflurnar voru bæði tíðar og miklar, óðaverðbólga var regla frekar en undantekning, gengi krónunnar var fellt þegar útflutningssatvinnuvegirnir gátu ekki rekið sig vegna of mikils kostnaðar innanlands. Stórar og miklar kauphækkningar launafólks voru jafnharðan teknar aftur með þeim hætti. Það var við þessar aðstæður sem Íslendingar byggðu upp íslenska lífeyriskerfið. Ekki gekk það heldur áfallalaust enda voru sjóðirnir fyrstu árin litlir og veikburða. Iðgjöld voru aðeins greidd af grunnlaunum og ekki voru allir skyldaðir til aðildar að lífeyrissjóðum, til dæmis ekki sjálfstætt starfandi fólk. Í bók sinni lýsir Guðmundur baráttunni við að koma á heilbrigðu og traustu eftirlaunakerfi söfnunarsjóða og er það afar fróðleg lesning.

Eitt er þó það viðfangsefni, sem allt frá byrjun til þessa dags, hvílir þungt á forsvarsmönnum lífeyriskerfisins. Guðmundur vísar til þess með tilvitnun í 30 ára afmælisrit Lífeyrissjóðs verzlunarmanna, eftir Jakob Ásgeirsson. Í bók Guðmundar segir á bls. 125: „Eftir því sem sjóðunum fjölgaði og heildarfjármagn þeirra jókst varð meira áriðandi að að treysta samstöðu sjóðanna gagnvart ríkisvaldinu og um leið verjast ásælni þess.“ Guðmundur rekur í bókinni hvernig ríkisvaldið reyndi stöðugt að ná tökum á fjármunum lífeyrissjóðanna og tekur skýrt fram að ekki var munur á eftir því hvaða stjórnmalaflokkur átti í hlut. Allir þurftu peninga til að fjármagna sín mikilvægu samfélagsverkefni. Gallinn er, að það er bara ekki hlutverk lífeyrissjóðanna að fjármagna áhugamál stjórnmalamanna. Hvort sem þeir tilheyra stjórnmalaflokkum eða öðrum samtökum.

Það er einmitt þess vegna sem eignarréttur sjóðfélaganna á þeim lífeyrisréttindum sem hvíla á fjármunum sjóðanna er verndaður með lögum, og í sjálfri stjórnarskránni.

En, ríkisvaldið er útsjónarsamt þegar kemur að því að finna peninga. Það hefur fundið bakdyraleið inn í lífeyrissjóðina. Þetta er gert með, því sem í daglegu tali er kallað „króna á móti krónu“skerðingum á lífeyri frá Tryggingastofnun ríkisins. Þeim fjármunum er síðan ráðstafað með öðru fé í ríkissjóði eftir duttlungum stjórnmalamannanna. Hvergi er tilgreint að þeir fjármuni renni aftur til þeirra sem verða fyrir skerðingunum. Lífeyrisgreiðslur eru skilgreindar sem tekjur og koma því til frádráttar lífeyrisgreiðslum frá TR. Með þessu sparar ríkið einhver útgjöld, en veldur um leið þrengingum og þjáningum og jafnvel stórkaða á fjárhag margra lífeyrisþega. Síðast fyrir nokkrum dögum var rætt við konu í réttum RÚV sem hugðist nýta heimild til að greiða viðbótarlífeyrissparnað sinn inn á húsnæðislán en varð að hætta við það vegna þess að ella hefði hún misst drjúgan hluta þeirra örorkubóta sem hún hefur í hverjum mánuði.

Þessi framkoma ríkisvaldsins í garð þeirra sem minnst mega sín í samfélaginu er svartur blettur á annars sterku tryggingakerfi þjóðarinnar. Sérstaklega þegar haft er í huga að helstu forystumenn stjórn mála flokkanna eru margbúnir að lofa að afnema þessar skerðingar. Loforðin hafa reynst orðin tóm. Engin ríkisstjórn hefur viljað standa við þau þegar á reynir.

EN horfum aftur til upphafs lífeyriskerfisins. Á vef Alþýðusambands Íslands er að finna grein sem heitir því einfalda nafni „Söguágrip“ og fjallar í stuttu og afar skýru máli um sögu lífeyriskerfisins. Þar kemur eftirfarandi fram: „Með kjarasamningi milli Alþýðusambands Íslands og samtaka atvinnurekenda frá 19. maí 1969 var gert samkomulag um að frá 1. janúar 1970 skyldu starfræktir söfnunarlífeyrissjóðir á félagslegum grunni samtryggingar og var þeim ætlað að vera viðbót við almannatryggingarkerfið og standa undir verulega bættum kjörum lífeyrisþega sem mikil þörf var á.“

Viðbót. Þeim var ætlað að vera viðbót. Umræddar skerðingar ganga því í raun gegn sjálfri hugmyndinni um stofnun lífeyriskerfisins. Ég minni á að ríkisvaldið stóð að þessu samkomulagi á sinn hátt, m.a. með lagasetningu sem tók gildi í byrjun árs 1970 á grundvelli kjarasamninganna um stofnun lífeyrissjóðanna. Í sumum tilvikum jafnast þessar skerðingar við allt að 80% skattlagningu á lífeyrisgreiðslurnar. Það liggur því í augum uppi að þær koma afar illa við fjárhag margra lífeyrisþega. Tekjuskerðingarnar koma bæði of snemma og eru alltof miklar.

Afhverju er ég að hafa orð á þessu? Jú, það vill svo til að Ísland er sér á báti að þessu leyti. Ekkert þeirra ríkja sem við viljum bera okkur saman við beitir samskonar skerðingum og þær skaða þannig stórlega orðspor lífeyrissjóðanna, þrátt fyrir að þeir beri alls enga ábyrgð á þeim. Ég tel að við sem berum hag lífeyriskerfisins fyrir brjósti, störfum við það eða sitjum þar í stjórn, hljótum að vilja breyta þessu. Við eigum að standa vörð um hag allra lífeyrisþega. Jafnvel þó að valdið til að breyta þessu sé ekki í okkar höndum, þá eigum við að þrýsta á að skerðingar lífeyris frá Tryggingastofnun verði afnumdar hið fyrsta. Það hlýtur að vera forgangsverkefni sjóðanna allra, sjóðfélaga þeirra og Landssamtaka lífeyrissjóða.

Góðir sjóðfélagar

Eins og ég vék að á síðasta ársfundi sjóðsins, fyrir um ári, virðist oft í fljótu bragði sem litlar eða engar breytingar verði á sjóðnum eða starfsemi hans frá ári til árs. Það er vegna þess að oft eru þær breytingar sem verða ekki sýnilegar nema vel sé að gáð. Á þessu ári verður til dæmis allmikilvæg breyting á stjórnarháttum sjóðsins með því að til sögunnar kemur fulltrúaráð, skipað að jöfnu 25 fulltrúum launþega og 25 fulltrúum atvinnurekenda. Um hlutverk fulltrúaráðs verður nánar fjallað hér á eftir þegar gerð verður grein fyrir breytingum á samþykktum sjóðsins.

Aðrar breytingar eru mun sýnilegri, þar tek ég dæmi af útliti og ásýnd sjóðsins og samskiptum við sjóðfélaga, sem og raunar allan almenning. Á vordögum í fyrra opnaði Lífeyrissjóður verzlunarmanna Facebooksíðu og það sem eftir lifði ársins birtust reglulega hnitmiðuð skilaboð á Facebook. Skemmst er frá því að segja að þetta gaf mjög góða raun og fékk bæði miklar og jákvæðar viðtökur og neikvæð viðbrögð voru lítil, svo lítil að þau eru varla umtalsverð.

Á haustdögum var ásýnd sjóðsins öll endurnýjuð. Við fengum nýtt merki. Litir voru endurnýjaðir og nýtt letur innleitt, allt bréfsefni sjóðsins, tölvupóstur og vefurinn fengu þannig nýtt og nútímalegra yfirbragð. Þessi nýja ásýnd hefur sannarlega líka hjálpað okkur að ná meiri og jákvæðari athygli, til dæmis á samfélagsmiðlum.

Starfsemi sjóðsins hefur aukist að vöxtum undanfarin ár. Það á bæði við umfang vegna vaxtar sjóðsins, en einnig og ekki síður að skyldum og verkefnum hefur fjölgað. Skýrasta dæmið um það síðarnefnda er stofnun áhættustýringardeildar, en krafa er um virka og öflugra áhættustýringu í lífeyrissjóðalögnum. Á þeim stutta tíma, 3 árum, sem áhættustýring hefur verið sérgreind starfsemi hjá sjóðnum hefur hún vaxið, þar starfa nú tveir sérfræðingar á því sviði, en þess má líka geta að áður var áhættustýring að segja má aukaverkefni tveggja starfsmanna. Tilkoma áhættustýringar sýnir vel hvernig starfsemi sjóðsins hefur breyst og aukist að umfangi á stuttum tíma, í þeim tilgangi að auka öryggi í bæði fjárfestingum og rekstri sjóðsins.

Góðir sjóðfélagar.

Nú eru þau tímamót hjá mér að ég lýk kjörtímabili mínu sem formaður stjórnar. Á þessum þremur árum hefur margt breyst og flest til framfara. Það sem ég vildi að hefði gengið betur get ég huggað mig við að var ekki á valdi stjórnar eða stjórnenda sjóðsins. Þar á ég fyrst og fremst við þegar ytri áhrif hafa dregið niður ávöxtun sjóðsins. Gengissveiflur krónunnar eru dæmi umþróun sem við fáum engu um ráðið.

En eins og ég nefndi í upphafi vitum við þó, bæði af langri reynslu hjá sjóðnum og af almennri sögu að langtímafjárfestir eins og Lífeyrissjóður verzlunarmanna blaktir ekki eins og lítið flagg í sviptivindum.

Hann getur haldið sínu striki þess fullviss að tíminn launar þeim sem hefur úthald og þolinmæði í fjárfestingum sínum. Það sannar margföld reynsla. Og, með tilliti til þess sem ég hef hér á undan rakið um margt sem breyst hefur til betri vegar í stjórn og rekstri sjóðsins get ég því enn á ný lýst bjartsýni minni á rekstur og viðgang sjóðsins til heilla fyrir sjóðfélaga alla.

Ég vil að lokum þakka stjórnarmönnum og starfsmönnum sjóðsins, sem og sjóðfélögum, öllum samstarfið.

Megi Lífeyrissjóður verzlunarmanna halda áfram að vaxa og dafna um ókomna tíð.